

DOI 10.34132/mspc2026.03.13.16

Світлана Верба
Ігор Лисенко

ПОЛІТИКА РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ТА ЇХНІХ СІМЕЙ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І ПРАКТИКА УКРАЇНИ

У тезах досліджено особливості формування та розвитку політики реінтеграції ветеранів та їхніх сімей в Україні в умовах повномасштабної війни. Розкрито вплив бойових дій на зростання кількості ветеранів і трансформацію державної ветеранської політики, зокрема необхідність створення комплексної системи підтримки, що охоплює соціальні, економічні, медичні та психологічні аспекти. Проаналізовано інституційні механізми реалізації ветеранської політики, роль Міністерства у справах ветеранів, а також нормативно-правове забезпечення цієї сфери. Значну увагу приділено вивченню міжнародного досвіду реінтеграції ветеранів, зокрема практикам США, Великої Британії, Франції, Німеччини, Канади та Австралії, що дозволяє визначити ефективні моделі підтримки ветеранів. Окреслено ключові проблеми, пов'язані з масштабами викликів, недостатньою координацією інституцій та обмеженістю ресурсів. Зроблено висновок про необхідність адаптації кращих міжнародних практик, розвитку комплексної системи реінтеграції та посилення ролі ветеранської політики як важливого елементу національної безпеки та післявоєнного відновлення України.

Ключові слова: ветеранська політика, реінтеграція ветеранів, міжнародний досвід, соціальна адаптація, публічне управління, Міністерство у справах ветеранів, реабілітація.

В умовах тривалої збройної агресії проти України питання формування та реалізації ефективної політики реінтеграції ветеранів і їхніх сімей набуває особливої актуальності. Значне зростання кількості осіб, які повертаються з військової служби до цивільного життя, зумовлює необхідність створення комплексної системи підтримки, що охоплює соціальні, економічні, психологічні та правові аспекти адаптації. Реінтеграція ветеранів є не лише складовою соціальної політики держави, а й важливим чинником забезпечення суспільної стабільності, національної безпеки та сталого розвитку країни.

Міжнародний досвід свідчить, що успішна реінтеграція ветеранів потребує системного підходу, який передбачає координацію зусиль державних органів, місцевого самоврядування, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. У різних країнах реалізуються ефективні моделі підтримки ветеранів, що включають програми професійної адаптації, працевлаштування, медичної та психологічної реабілітації, а також підтримки сімей військовослужбовців. Вивчення та адаптація таких практик є важливим завданням для України в умовах післявоєнного відновлення. Тому, дослідження політики реінтеграції ветеранів та їхніх сімей у контексті поєднання міжнародного досвіду та національної практики є актуальним і необхідним для вдосконалення державної політики у цій сфері.

В умовах повномасштабної війни в Україні спостерігається суттєвий вплив бойових дій на соціально-економічний розвиток держави, а також на людський капітал. Найбільш активна та працездатна частина населення залучена до оборони країни, що зумовлює подальші виклики для економіки та суспільства. Значна частина військовослужбовців має попередній бойовий досвід, що підсилює інтенсивність їхнього залучення, але водночас збільшує ризики фізичного та психологічного виснаження. Тривале перебування в зоні бойових дій, високий рівень стресу та постійна загроза життю негативно впливають на фізичне і психічне здоров'я військових. Поширеними є проблеми серцево-судинних захворювань, порушень опорно-рухового апарату, а також психологічні травми, зокрема посттравматичний стресовий розлад. Таким чином, після завершення служби постає нагальна потреба у створенні ефективної системи підтримки та реінтеграції ветеранів, зростає потреба у розвитку системи медичної, психологічної та соціальної допомоги, а також у впровадженні комплексних програм реабілітації та адаптації ветеранів і членів їхніх сімей до мирного життя [3].

Варто визначити, що реінтеграція є ключовим елементом процесів відновлення суспільства, зміцнення миру та забезпечення соціальної єдності. Вона охоплює комплексний багатовимірний процес, що включає соціальні, економічні, політичні та безпекові аспекти. Реалізація реінтеграційних заходів передбачає надання підтримки, спрямованої на подолання як соціально-економічних труднощів, так і психосоціальних наслідків, з якими стикаються

відповідні категорії населення. Водночас така підтримка покликана мінімізувати чинники дестабілізації, зокрема соціальну ізоляцію, стигматизацію, залежності, наслідки фізичних і психологічних травм, обмеження політичних прав та відчуття невизначеності. Важливо підкреслити, що процеси реінтеграції тісно взаємопов'язані з ширшими процесами післявоєнного відновлення та миробудування, взаємно впливаючи один на одного. Саме тому їх реалізація має здійснюватися у взаємозв'язку із загальнодержавними стратегіями та програмами розвитку, виступаючи їх невід'ємною складовою [5].

Вдосконалення системи управління процесами формування та реалізації ветеранської політики в Україні набуває особливої ваги на сучасному етапі становлення сильної та обороноздатної держави. Раціональна організація цих процесів сприяє не лише підвищенню якості життя ветеранів і членів їхніх сімей, а й безпосередньо впливає на рівень суспільної стабільності, економічний розвиток та зміцнення національної безпеки. Ветерани виступають ключовим елементом оборонного потенціалу держави, а ефективна ветеранська політика є важливою складовою підвищення престижу військової служби. Водночас протягом останніх років в Україні відбулися суттєві трансформації у підходах до управління та формування ветеранської політики. Держава поступово переходить до більш системного та комплексного бачення підтримки ветеранів, що включає удосконалення інституційних механізмів, розширення спектра послуг і впровадження сучасних управлінських практик [3].

Станом на 1 квітня 2025 року чисельність записів у реєстрі учасників бойових дій, за даними Міністерства у справах ветеранів, становить близько 1,557 млн осіб, що свідчить про значне зростання кількості ветеранів в умовах тривалої війни. Найбільш чисельними є вікові групи 36–40 років (близько 169 тис.) та 31–35 років (понад 160 тис.), що підтверджує залучення до бойових дій переважно працездатного населення. Водночас значну частку становлять і старші вікові групи, зокрема 46–50 років (понад 150 тис.) та 56–65 років (близько 147 тис.), що вказує на широкий віковий діапазон учасників війни. Окрім самих ветеранів, важливим є і соціальний вимір – понад 3 млн осіб становлять члени їхніх родин, які також потребують підтримки. Також слід враховувати, що серед військовослужбовців налічується близько 70 тис. жінок, а наслідки війни включають значні людські втрати: десятки тисяч загиблих, сотні тисяч поранених та велику кількість осіб, зниклих безвісти, що підсилює актуальність формування комплексної ветеранської політики в Україні [4].

Станом на березень–квітень 2026 року спостерігається подальша динаміка зростання чисельності ветеранів війни. За наявними оцінками, сформованими на основі даних Міністерства у справах ветеранів, загальна кількість ветеранів перевищує 1,76 млн осіб. Очікується, що після завершення активної фази бойових дій загальна кількість ветеранів може сягнути близько 2,5 млн осіб. Така тенденція свідчить про необхідність системного розширення державної ветеранської політики, зокрема у сферах соціального захисту, медичної та психологічної реабілітації, працевлаштування та підтримки членів сімей ветеранів, що має стати одним із ключових пріоритетів державного управління [4].

В Україні на нормативному рівні закріплено обов'язок держави забезпечувати належну підтримку осіб, які проходили військову службу, а також членів їхніх сімей. Система правового регулювання у цій сфері є досить розгалуженою: питання соціального захисту, реінтеграції та забезпечення ветеранів охоплюються понад 150 нормативно-правовими актами. Водночас значна кількість регуляторних документів і задіяних інституцій зумовлює потребу в удосконаленні координації та підвищенні ефективності реалізації державної ветеранської політики.

Важливим напрямом державної політики є формування цілісної системи переходу від військової служби до цивільного життя. Над цим працює міжвідомча робоча група Міністерства у справах ветеранів відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року. Така система передбачає комплекс заходів, спрямованих на підготовку військовослужбовців до звільнення, їх подальшу адаптацію та інтеграцію в цивільне середовище. Вона базується на міжнародних підходах, зокрема практиках країн-членів НАТО, де процес переходу починається заздалегідь – за кілька років до звільнення – і продовжується після нього, супроводжуючись індивідуалізованою підтримкою, консультаціями та соціальними гарантіями. Разом із тим сучасні умови України характеризуються значними викликами, пов'язаними зі стрімким зростанням кількості ветеранів та обмеженістю ресурсів, що одночасно спрямовуються на оборону та післявоєнну відбудову. У цих умовах особливої ваги набуває питання масштабування системи підтримки та адаптації її до нових соціально-економічних реалій. Ефективність надання послуг значною мірою залежить від організації взаємодії між центральними органами влади, галузевими міністерствами та органами місцевого самоврядування, які безпосередньо забезпечують реалізацію політики на місцях [5].

Слід додати, що координаційну роль у цій сфері відіграє Міністерство у справах ветеранів України, створене у 2018 році з метою подолання фрагментарності системи та підвищення якості послуг для ветеранів. Попри тимчасові інституційні зміни, пов'язані з реорганізацією у 2019 році, діяльність Міністерства була відновлена у 2020 році. Основними пріоритетами його роботи визначено реабілітацію, ресоціалізацію, а також формування суспільної поваги до ветеранів, що свідчить про поступовий перехід до більш системного та комплексного підходу у реалізації державної ветеранської політики в Україні [4].

Становлення самостійної та повноцінної ветеранської політики є важливим етапом розвитку української

державності. Воно засвідчує здатність суспільства усвідомлено визнавати внесок тих, хто захищає незалежність країни, та формувати повагу до захисників і захисниць як ключових носіїв національної ідентичності. Такий підхід відображає зрілість держави, яка не лише обороняє свою свободу, а й належним чином інтегрує досвід ветеранів у суспільне життя.

У 2023 році, в умовах відсутності чіткої державної стратегії у ветеранській сфері, провідні громадські організації об'єднали свої зусилля для розроблення Концепції державної політики щодо ветеранів, ветеранок і членів їхніх сімей. Цей документ став результатом практичного досвіду роботи з ветеранами та їхніми родинами, а також аналітичної діяльності експертів у цій сфері. Він заклав основи системного підходу до формування державної політики, орієнтованої на реальні потреби ветеранської спільноти [2].

У подальшому напрацювання цієї Концепції були враховані на державному рівні та стали основою для розроблення Стратегії ветеранської політики, затвердженої Кабінетом Міністрів України у 2024 році. Важливо підкреслити, що ветеранська політика розглядається як невід'ємна складова національної безпеки, а не як виключно соціальна підтримка. Вона спрямована на інтеграцію сильних, досвідчених і мотивованих громадян, які здатні активно долучатися до розвитку держави та суспільства [1].

Міжнародний досвід свідчить, що організація системи підтримки ветеранів у більшості країн базується на наявності спеціалізованих інституцій, відповідальних за формування політики та координацію відповідних заходів. Так, у Сполученому Королівстві у 2019 році було створено окремий координаційний офіс, метою якого стало посилення взаємодії між різними органами державної влади та підвищення ефективності роботи з ветеранами. При цьому безпосереднє надання послуг здійснюється через широку мережу профільних міністерств, державних агентств і органів місцевого самоврядування, що забезпечує комплексний підхід до вирішення потреб цієї категорії населення. У таких країнах, як США та Австралія, функціонують спеціалізовані міністерства у справах ветеранів, які виконують стратегічну та координаційну роль. Водночас практична реалізація політики покладається на розгалужену мережу регіональних і місцевих структур, зокрема офісів на рівні штатів або територій, а також акредитованих провайдерів послуг. Такий підхід дозволяє поєднати централізоване управління із децентралізованим наданням послуг, забезпечуючи їх доступність та адаптацію до потреб конкретних громад. Загалом у більшості країн, за винятком окремих випадків, зокрема Польщі, існують єдині інституційні центри, відповідальні за формування та координацію ветеранської політики. Вони можуть функціонувати як спеціалізовані підрозділи у структурі міністерств оборони або інших центральних органів виконавчої влади (наприклад, у Німеччині, Ізраїлі чи Великій Британії), або як окремі повноцінні міністерства, як це реалізовано в Австралії, Франції, Хорватії та США. Така інституційна модель сприяє узгодженості державної політики, ефективному розподілу ресурсів та формуванню єдиних стандартів підтримки ветеранів і членів їхніх сімей [5].

Міжнародна практика доводить, що ефективна реінтеграція ветеранів значною мірою ґрунтується на впровадженні спеціалізованих програм підтримки зайнятості та самозайнятості. Такі ініціативи відкривають ветеранам нові можливості для професійної реалізації, сприяють розвитку малого й середнього бізнесу, зменшують навантаження на соціальну сферу та стимулюють економічне зростання. Водночас відсутність системного підходу до адаптації може призводити до безробіття, соціальної ізоляції та психологічних проблем, що актуалізує потребу у створенні комплексної державної політики підтримки ветеранів.

Ефективна модель реінтеграції передбачає поєднання різних напрямів допомоги: працевлаштування, професійної перепідготовки, підтримки підприємництва, а також медичної і психологічної реабілітації. Реалізація таких заходів потребує координації зусиль держави, бізнесу, освітніх установ і громадського сектору. Прикладом є США, де функціонують програми на кшталт Veterans' Employment and Training Service (VETS) і Hiring Our Heroes, які забезпечують навчання, стажування та сприяють працевлаштуванню ветеранів, а також допомагають адаптувати військовий досвід до цивільного ринку праці. Подібні підходи реалізуються і в інших країнах, зокрема в Канаді та Великій Британії, де діють програми підтримки зайнятості ветеранів, розвитку їхніх професійних навичок і налагодження взаємодії з роботодавцями [6]. Такі ініціативи сприяють не лише індивідуальній адаптації ветеранів, а й підвищують їхню роль у суспільстві та економіці. З огляду на це, Україна має можливість удосконалити власну систему реінтеграції, інтегруючи кращі міжнародні практики та формуючи комплексну модель підтримки, що забезпечить соціальну стабільність і сталий розвиток держави.

Аналіз міжнародного досвіду показує, що сформовані різні моделі реалізації ветеранської політики, які, попри національні особливості, мають спільну мету – забезпечити гідне життя ветеранів і їх успішну інтеграцію в цивільне середовище.

Так, у США функціонує одна з найрозвиненіших систем підтримки ветеранів, де Міністерство у справах ветеранів забезпечує широкий спектр послуг: від пенсійного забезпечення і медичної допомоги до освітніх програм та сприяння працевлаштуванню. Особливістю є активна підтримка освіти (програма GI Bill), розвиток ветеранського підприємництва та тісна співпраця з роботодавцями. У Великій Британії ключовий акцент зроблено на процесі переходу від військової служби до цивільного життя. Через програму Career Transition Partnership ветерани отримують кар'єрні консультації, професійне навчання та допомогу у працевлаштуванні. Координацію ветеранської політики

здійснює спеціалізований урядовий офіс, що забезпечує узгодженість дій між різними інституціями. Франція характеризується потужною системою соціального захисту ветеранів, де значну роль відіграє пенсійне забезпечення, що залежить від стажу служби та може становити значну частку попереднього доходу. Додатково ветерани мають доступ до спеціалізованих медичних послуг, пільг та підтримки членів родин загиблих військовослужбовців [7].

У Німеччині ветеранська політика орієнтована на соціальну інтеграцію та професійну адаптацію. Пенсійні виплати формуються залежно від тривалості служби, а важливим елементом є система професійної орієнтації, яка допомагає ветеранам знайти роботу та адаптуватися до цивільного життя. Хорватія, маючи досвід післявоєнної відбудови, приділяє значну увагу соціальній підтримці ветеранів, зокрема через надання житла, соціальних виплат і пільг. Ветеранська політика тут спрямована на відновлення соціальної справедливості та підтримку осіб, які постраждали внаслідок війни. У Канаді основний акцент зроблено на працевлаштуванні та розвитку навичок ветеранів. Програми, зокрема Hire a Veteran, допомагають інтегрувати військовий досвід у цивільний ринок праці, забезпечують менторську підтримку та сприяють співпраці з роботодавцями. В Австралії функціонує окреме міністерство у справах ветеранів, яке забезпечує комплексну підтримку, включаючи медичну допомогу, соціальні послуги та психологічну реабілітацію. Особливу увагу приділено довгостроковому відновленню фізичного та психічного здоров'я ветеранів [7].

Таким чином, міжнародний досвід демонструє, що ефективна ветеранська політика базується на комплексності підходу, поєднанні соціального захисту, медичної допомоги, професійної адаптації та активної взаємодії держави з громадянським суспільством і бізнесом.

Отже, слід зазначити, що формування ефективної політики реінтеграції ветеранів та їхніх сімей є одним із ключових завдань сучасного державного управління в Україні. Стрімке зростання кількості ветеранів, зумовлене повномасштабною війною, актуалізує потребу у створенні цілісної, системної та довгострокової моделі підтримки, яка охоплюватиме всі аспекти їхньої адаптації до цивільного життя. Йдеться не лише про соціальний захист, а й про забезпечення гідних умов для професійної реалізації, психологічного відновлення та активної участі ветеранів у суспільному розвитку. Водночас надзвичайно важливим є врахування міжнародного досвіду, який демонструє ефективність комплексного підходу до ветеранської політики. Практики провідних країн світу свідчать, що успішна реінтеграція базується на поєднанні інституційної координації, доступності послуг, індивідуалізованої підтримки та активної взаємодії держави з громадянським суспільством і бізнесом. Адаптація таких підходів до українських реалій дозволить не лише підвищити ефективність національної ветеранської політики, а й сприятиме зміцненню соціальної стабільності, економічного розвитку та національної безпеки. Саме тому розвиток цієї сфери є надзвичайно актуальним і має залишатися одним із пріоритетів державної політики як у період війни, так і в процесі післявоєнного відновлення України.

References

1. Rozporiadzhennia Pro skhvalennia Stratehii veteranskoi polityky na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2024-2027 rokakh No. 1209-r vid 29.11.2024 [Order on approval of the Veterans Policy Strategy for the period until 2030 and approval of the operational plan for its implementation for 2024-2027 No. 1209-r dated 11/29/2024]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
2. Kontseptsia derzhavnoi polityky shchodo veteraniv i veterank: ekspertnyi ohliad ta rekomendatsii [Concept of state policy on veterans: expert review and recommendations]. (n.d.). (2025). *www.pryncyp.org*. Retrieved from: <https://www.pryncyp.org/wp-content/uploads/2025/12/derzhavna-veteranska-polityka-1.pdf> [in Ukrainian].
3. Koliada, O., & Pavlovskiy, Ya. (Eds.). (2025). Ukrainskiy dosvid formuvannia veteranskoi polityky: aktualni pyttannia reintehratsii, adaptatsii, rehabilitatsii veteraniv [Ukrainian experience in shaping veterans' policy: current issues of reintegration, adaptation, and rehabilitation of veterans]. *restartukraine.com.ua*. Retrieved from: https://restartukraine.com.ua/wp-content/uploads/2025/07/Doslidzhennya_Ukrayinskyj-dosvid_vetpolityky-1313.pdf [in Ukrainian].
4. Ofitsialnyi sait «Ministerstvo u spravakh veteraniv Ukrainy» [Official website «Ministry of Veterans Affairs of Ukraine»]. *mva.gov.ua*. Retrieved from: <https://mva.gov.ua/> [in Ukrainian].
5. Ohliad mizhnarodnykh praktyk u sferi reintehratsii veteraniv i veterank: mirkuvannia shchodo voiennoho ta povoiennoho kontekstu Ukrainy [Review of international practices in the field of reintegration of veterans: considerations on the wartime and post-war context of Ukraine]. (n.d.). (2025). *undp.org*. Retrieved from: <https://undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-11/undp-ua-veteran-reintegration-report-ukr.pdf> [in Ukrainian].
6. Innovatsiini pidkhody do pratsevlashtuvannia ta perekvalifikatsii veteraniv: svitovyi dosvid i perspektivy dlia Ukrainy [Innovative approaches to employment and retraining of veterans: international experience and prospects for Ukraine]. (n.d.). (2024). *veteranfund.com.ua*. Retrieved from: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/07/pdf> [in Ukrainian].

7. Vlasenko, R.V., Hushchuk, I.V., & Zhalilo, Ya.A. (et al.). (2025). *Derzhavna polityka shchodo veteraniv viiny [State policy on war veterans]*. Kyiv: NISS. Retrieved from: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2025.04> [in Ukrainian].
8. Kontseptsiiia rozvytku tsyfrovoi derzhavy: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy No. 67-r vid 17 liutoho 2022 roku [Concept for the Development of a Digital State: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 67-r of February 17, 2022]. www.kmu.gov.ua. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-kontseptsii-rozvytku-tyfrovoi-derzhavy-67r> [in Ukrainian].
9. Good Governance: Finnish Society Is Based on Trust. (n.d.). (2023). toolbox.finland.fi. Retrieved from: <https://toolbox.finland.fi/themes/functionality-and-wellbeing/good-governance-finnish-society-is-based-on-trust> [in English].
10. Official Danish Public Consultation Portal. (2024). hoeringsportalen.dk. Retrieved from: <https://hoeringsportalen.dk/> [in Danish].
11. X-Road: Interoperability Services. (n.d.). (2024). e-estonia.com. Retrieved from: <https://e-estonia.com/solutions/interoperability-services/x-road/> [in English].
12. Trust and Transparency Strategy. (n.d.). (2024). www.canada.ca. Retrieved from: <https://www.canada.ca/en/government/system/government-wide-reporting-spending-operations/trust-transparency/government-canada-trust-and-transparency-strategy.html> [in English].

DOI 10.34132/mspc2025.02.13.16

Svitlana Verba
Ihor Lysenko

REINTEGRATION POLICY FOR VETERANS AND THEIR FAMILIES: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UKRAINE'S PRACTICE

The theses examine the specific features of the formation and development of reintegration policy for veterans and their families in Ukraine under conditions of a full-scale war. The impact of hostilities on the growing number of veterans and the transformation of state veteran policy is revealed, in particular the need to create a comprehensive support system covering social, economic, medical, and psychological aspects. The institutional mechanisms for implementing veteran policy, the role of the Ministry for Veterans Affairs, and the regulatory and legal framework in this field are analyzed. Considerable attention is paid to the study of international experience in veteran reintegration, particularly the practices of the United States, the United Kingdom, France, Germany, Canada, and Australia, which makes it possible to identify effective models of veteran support. Key problems related to the scale of challenges, insufficient institutional coordination, and limited resources are outlined. It is concluded that there is a need to adapt best international practices, develop a comprehensive reintegration system, and strengthen the role of veteran policy as an important component of national security and post-war recovery of Ukraine.

Keywords: veteran policy, veteran reintegration, international experience, social adaptation, public administration, Ministry for Veterans Affairs, rehabilitation.

Відомості про авторів / Information about the authors

Світлана Верба, старший викладач кафедри публічного управління та адміністрування, Юридичного факультету, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: mag_idu@ukr.net, orcid: <https://orcid.org/0000-0002-6156-1384>.

Svitlana Verba, Senior Lecturer, Department of Public Management and Administration, Faculty of Law, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: mag_idu@ukr.net, orcid: <https://orcid.org/0000-0002-6156-1384>.

Ігор Лисенко, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти кафедри публічного управління та адміністрування, Юридичного факультету, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: lysenkoi1819@gmail.com.

Ihor Lysenko, Applicant for the Second (Master's) Level of Higher Education at the Department of Public Administration, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: lysenkoi1819@gmail.com.